

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

І. В. Борисенко

**МЕТОДИКА
РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ
ІЗ РОЗЧЛЕНУВАННЯМ ТРУПА**

Монографія

Харків
«Право»
2021

*Рекомендовано до опублікування вченою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 12 від 24 травня 2019 р.)*

Рецензенти:

В. В. Тищенко – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія»;

Б. В. Шур – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України, завідувач кафедри кримінального права та процесу Львівського торговельно-економічного університету

Борисенко І. В.

Б82 Методика розслідування вбивств із розчленуванням трупа : монографія / І. В. Борисенко. – Харків : Право, 2021. – 720 с.

ISBN 978-966-937-771-5

У монографії на основі загальних і теоретичних положень криміналістики, методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, вивчення, аналізу та узагальнення судово-слідчої практики розгляду діяльності вітчизняних і зарубіжних правоохоронних органів розроблено сучасну криміналістичну методику розслідування вбивств із розчленуванням трупа. Здійснено спробу криміналістичної класифікації та розроблено криміналістичну характеристику вбивств із розчленуванням трупа. Розглянуто тактичні особливості проведення найбільш типових слідчих (розшукових) дій: огляд місця події, залучення експерта до проведення судово-медичної експертизи, пред'явлення трупа (його частин) для впізнання, обшук, допит підозрюваного, допит свідків, залучення експертів до проведення різних експертиз. Вирізнено типові групи свідків і підозрюваних та запропоновано комплекс тактичних прийомів допиту кожної з них. Розроблено алгоритми розв'язування проблемних слідчих ситуацій шляхом організації і проведення тактичних операцій або окремих слідчих (розшукових) дій в оптимальній послідовності.

Для наукових співробітників, викладачів, аспірантів (ад'юнктів), студентів юридичних закладів вищої освіти. Рекомендації і висновки дослідження визначають його практичну спрямованість та можуть бути використані в діяльності слідчих, судових експертів, співробітників оперативних підрозділів, детективів, суддів та інших суб'єктів досудового та судового провадження, а також впроваджені в освітній процес під час вивчення курсу з криміналістики.

УДК 343.98:614.67

© Борисенко І. В., 2021

ISBN 978-966-937-771-5

© Оформлення. Видавництво «Право», 2021

Зміст

Передмова	6

Розділ 1

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ ІЗ РОЗЧЛЕНУВАННЯМ ТРУПА

1.1. Поняття, сутність та криміналістична класифікація вбивств із розчленуванням трупа.....	12
1.2. Спосіб учинення вбивств із розчленуванням трупа.....	114
1.3. Місце і обстановка вчинення вбивства і розчленування трупа.....	159
1.4. Типові сліди	164
1.5. Особа потерпілого.....	194
1.6. Особа злочинця	219

Розділ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

2.1. Огляд місця події.....	384
2.2. Залучення експерта до проведення судово-медичної експертизи.....	413
2.3. Пред'явлення частин трупа для впізнання.....	443
2.4. Обшук.....	460
2.5. Допит підозрюваного.....	477
2.6. Допит свідків.....	523
2.7. Залучення експертів до проведення окремих видів експертиз.....	533

Розділ 3

ПЛАНУВАННЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

3.1. Слідчі ситуації і слідчі версії. Організація та проведення тактичних операцій.....	549

3.2. Організація розслідування. Особливості взаємодії слідчого із співробітниками оперативних підрозділів та іншими структурами	587
Висновки	597
Список використаних джерел	612
Додатки	702

*Автор висловлює щирю любов і подяку
ВЧИТЕЛЕВИ, професору, докторові юридичних наук,
академіку Віолетті Омелянівні Коноваловій
за сприяння моєму становленню як науковця,
за спрямування творчих пошуків,
активну допомогу й підтримку,
БАТЬКАМ і РОДИНІ
за терпіння, натхнення
та розуміння*

Передмова

В умовах сьогодення проблема ефективної діяльності правоохоронних органів у боротьбі з тяжкими насильницькими злочинами проти особи, до яких належать убивства, є актуальною не тільки в Україні, але й у багатьох країнах світу. Дієвими засобами розв'язання цієї проблеми разом з удосконаленням кримінального законодавства буде поліпшення технічної бази, упровадження в практику нових науково-методичних розробок з питань збирання, фіксації та дослідження інформації про сліди злочинів, що допоможе виявляти ознаки вбивств із розчленуванням трупа та провести належне розслідування.

Останнім часом почастишали злочини проти особи, зокрема вмісні убивства. За даними Генеральної прокуратури України, у 2018 році вчинено 5145 убивств¹.

Слід відзначити, що в деяких областях України недостатньо організована робота з розкриття вбивств із розчленуванням трупа у зв'язку з чим, залишається високим відсоток їх нерозкриття. Регіонами найбільш високої активності злочинців так і залишаються Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Луганська, Одеська та Запорізька області, де такі злочини складають більш ніж 65% від їх загальної кількості.

Зважаючи на потреби слідчої практики для вдосконалення експертних досліджень актуальним є питання систематизації можливості криміналістичного дослідження вбивств із розчленуванням трупа, і на цій основі розробка наукових рекомендацій та методики комплексних досліджень, виконання ідентифікаційних і діагностичних завдань з використанням сучасних методів медицини, біохімії, дактилоскопії, антропології, генетики, одорології, енто-

---

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Єдиний звіт про кримінальні правопорушення* / Генер. прокуратура України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&c=fo# (дата звернення: 11.05.2019).

мології та інших наук. Поза всяким сумнівом, це сприятиме вдосконаленню та подальшому розвитку судових експертиз, які необхідно проводити під час розслідування вбивств із розчленуванням трупа, а також більш ефективному використанню їх результатів для розкриття та розслідування таких злочинів.

Практика досудового слідства наочно показує, що органи досудового слідства постійно стикаються з труднощами при розкритті вбивств із розчленуванням трупа. Хоча питома вага цієї категорії злочинів у загальній кількості вбивств порівняно невелика, однак ці вбивства привертають до себе особливу увагу правоохоронних органів.

Розслідування і розкриття вбивств із розчленуванням трупа мають свої особливості та зумовлені тим, що такі вбивства вчиняються в умовах неочевидності. Іншою суттєвою ознакою вчинення такого виду вбивства є те, що злочинець спрямовує власні дії саме на розчленування тіла жертви.

Суспільна небезпека розглядуваного злочину та складність його розкриття зумовлюють необхідність вирішення низки теоретичних і прикладних питань. До цього часу основною науковою працею про розслідування вказаних злочинів є кандидатська дисертація В. П. Колмакова «Методика розслідування справ про вбивства з розчленуванням трупів», захищена 22 червня 1941 року.

За останні роки відбулися важливі зміни як у законодавстві, так і в теорії та практиці розслідування вбивств із розчленуванням трупа. Суттєво змінилася структура злочинності, іншими стали способи вчинення злочинів і їх приховування. Це все й змусило автора звернутися до проблеми вбивств із розчленуванням трупа на основі залучення новітніх методик дослідження¹, застосування останніх досягнень криміналістичної техніки, тактики та методики, узагальнення сучасного досвіду слідчої роботи. Над темою дослідження автор працював більше двадцяти років. За цей час зібрано великий масив літератури, проаналізовано емпіричну інформацію про вчинення вбивств із розчленуванням труп, зокрема матеріали кримінальних справ² (кримінальних

---

¹ Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему: «Методика розслідування вбивств з розчленуванням трупа» була захищена 09.06.1999 в м. Харкові на засіданні спеціалізованої вченої ради Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Збирання та аналіз емпіричного матеріалу за темою тривали до 2020 року.

² У роботі автор використовує термінологію, що була актуальною на час, з яким пов'язані відповідні текстові фрагменти, приклади із судово-слідчої практики, досвід іноземних держав, наприклад: «кримінальна справа», «порушення кримінальної справи», «слідча дія», «працівники міліції» тощо.

проваджень), архівні джерела, висновки судових експертиз, вітчизняну й зарубіжну літературу, публікації та повідомлення ЗМІ, кримінальні зведення, інтернет-джерела тощо. Названі обставини й зумовили потребу опублікувати монографію.

Емпіричну базу монографії становлять результати вивчення та узагальнення за спеціально розробленою методикою понад сто кримінальних справ (кримінальних проваджень) про вбивства з розчленуванням трупа, що розглянули суди України у 1976–2018 роках; матеріали судово-слідчої практики; опубліковані результати аналізу історій хвороби осіб, які вчинили серійні сексуально-садистські вбивства (за матеріалами судово-психіатричної експертизи Державного наукового центру соціальної та судової психіатрії ім. В. П. Сербського з 1972 до 1993 року); результати анкетування та інтерв'ювання більше ніж 200 практичних працівників різних регіонів України, 75 судово-медичних експертів, спілкування автора з прокурорами областей та їхніми заступниками, слідчими прокуратури, поліції, прокурорами-криміналістами, судово-медичними експертами, а також особистий досвід у розслідуванні кримінальних справ, що порушили прокуратури м. Харкова за фактами виявлення частин трупа впродовж 1995–1999 років.

Увагу автора було акцентовано на вчиненні побутових убивств, які домінують у загальній кількості вбивств із розчленуванням трупа. Автори сучасних розроблених методик розслідування ритуальних, сексуально-садистських убивств окремо не вирізняли в статистиці ті випадки, які супроводжувалися розчленуванням тіла жертви. Відповідно, розгляд усіх випадків ритуальних, сексуально-садистських убивств, які не супроводжувалися розчленуванням тіла жертви виходить за рамки монографії.

Подібну інформацію автор отримував із різних джерел, виокремлюючи виключно ті випадки, в яких мало місце розчленування тіла жертви. У зв'язку з відсутністю необхідного масиву таких кримінальних справ (проваджень) автор зокрема, проаналізував понад 600 публікацій (за 1990–2020 роки) в газетах «Мир криминала», «Криминоген», «Криминальный мир», «Комсомольская правда», «Вне закона», «Криминал. Украина» «Мир криминала», «Известия», «Огонёк», «Криминальный курьер», «Особые приметы», «За рубежом», «Аргументы и Факты», «Литературная газета», «Урядовий кур'єр», «Криминальный отдел», «Сутки-двое» «Собеседник», а також в інших газетах і журналах, в яких висвітлювалися факти вчинення і хід розслідування подібних убивств.

Кримінологічні, кримінально-правові та криміналістичні аспекти боротьби з убивствами висвітлені в спеціальній літературі. Проте методика розслідування вбивств із розчленуванням трупа, незважаючи на всю очевидну теоретичну та практичну значущість проблеми, розроблена недостатньо.

Зарубіжні вчені методіку розслідування вбивств із розчленуванням трупа не розробляли, хоча питанням судово-медичного дослідження розчленованих трупів приділено багато уваги. Судові медики Ю. Краттер (Kratter)¹, Е. Гофман (Hoffmann)², Л. Шмідтман (Schmidtman), А. Шмідтман (Schmidtman)³, Г. Пуппе (Puppe)⁴, А. Хаберда (Haberda)⁵, Ф. Петруски (Pietrusky)⁶, Х. Декслер (Dexler)⁷ в окремих працях і посібниках надали вказівки щодо судово-медичного дослідження розчленованих трупів.

Вагомий внесок у розвиток криміналістичних рекомендацій щодо розслідування вбивств із розчленуванням трупа таких криміналістів і вчених, як: Л. Г. Відонов, Г. А. Густов, В. Н. Карагодін, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, Г. М. Мудьюгін, М. О. Селіванов, Л. О. Соя-Серко, В. І. Шиканов, Я. М. Яковлев та ін. Але теоретичні питання розслідування вбивств, поєднаних із розчленуванням трупа, розглядалися не в комплексі, а через їхню специфіку, що стосується здебільшого особливостей проведення деяких слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій.

Системний підхід до всебічного вивчення досліджуваної проблеми зумовлений темою монографії та її змістом передбачає тісний взаємозв'язок з іншими правовими науками. Автор ґрунтовно простудіював праці вчених

¹ Kratter J. *Gerichtsärztliche Praxis. Lehrbuch der gerichtlichen Medizin*. Stuttgart, 1919. Bd. II; Kratter J. *Gerichtliche Medizin. Theoretischer teil*. Struttgart, 1921. Bd. I.

² Hoffmann E. *Lehrbuch der Gerichteichen Medizin*, herausgegeben V. Kolisko. Berlin ; Wien, 1903. Bd. II; Hoffmann E. R. von, Haberda A. *Handbuch der Gerichtlichen Medizin*. Berlin ; Wien, 1912; Haberda A., Hoffmann E. R. von. *Lehrbuch der gerichtlichen Medizin*. Berlin ; Wein, 1927. P. 34–39.

³ Schmidtman L., Schmidtman A. *Handbuch der Gerichtlichen Medizin*. Berlin, 1907. Bd. II; Schmidtman L., Schmidtman A. *Handbuch der Gerichtlichen Medizin*. Berlin, 1905. Bd. I.

⁴ Puppe G. *Atlas und Grundriss der Gerichtlichen Medizin*. München : J. F. Lehmann's Verlag, 1908. 2 complete volumes (I. Teil. & II. Teil.). 719 p.

⁵ Haberda A. *Zur Lehre vom Kindesmorde. Beitrag rur Gerichtlichen Medizin*, herausgegeben von A. Kolisko. Leipzig und Wien, 1911. Bd. 1. P. 66–72; Haberda A. *Behördliche Obduktionen. Handbuch der ärztlichen. Sachverständigen Tätigkeit*, von Dittrich. Wien und Leipzig, 1913. P. 22–34.

⁶ Pietrusky F. *Über kriminelle Leichenzerstückelung. Der Fall Denke. Deutsche Zeitschrift für die gesamte gerichtliche Medizin*. Berlin : Springer-Verlag, 1926. Band 8. P. 703–726.

⁷ Dexler X. *Zur Diagnostic aufgefundenener Kadaverteile. Archiv fur Kriminal Anthropologie und Kriminalistik*. 1906. Bd. 23. P. 249–254.

у галузі кримінології, кримінального процесу, кримінально-правової науки, судової психіатрії, а також сексопатології, сексології, філософії та історії, які безпосередньо стосуються теми наукової розвідки.

У монографії також використано праці вчених у галузі судової медицини (М. І. Авдєєва, М. С. Бокаріуса, М. М. Бокаріуса, Є. М. Білецького, Г. А. Білецької, Л. Г. Богуславського, В. М. Волкова, Н. І. Гуковської, О. В. Датій, А. П. Загрядської, М. В. Кісіна, В. І. Кононенка, В. О. Свешникова, С. С. Саміщенка, Ю. С. Сапожникова та ін.), у яких висвітлено медико-криміналістичні аспекти зазначеної проблеми.

У теорії криміналістики та практиці розслідування вбивств із розчленуванням трупа відбулися суттєві зміни. Накопичений досвід потребує ґрунтовного вивчення та наукового узагальнення сучасного емпіричного матеріалу про вбивства з розчленуванням трупа. Аналіз законодавства, наукових джерел і судово-слідчої практики, застосування соціологічних методів дослідження дає змогу дійти висновку, що проблему вбивств із розчленуванням трупа слід розв'язувати з використанням якісно нових підходів до їх розслідування, а також до теоретичних розвідок у цій галузі.

Не набули розвитку та не впроваджені в практику розслідування вбивств із розчленування трупа рекомендації, що базуються на теорії криміналістичної характеристики, вченнях про слідчі ситуації та типові слідчі версії. Характерно, що не розглядалося питання щодо комплексного розв'язання основних завдань розслідування вбивств із розчленуванням трупа із застосуванням тактичних операцій. Розкриття таких убивств пов'язане з багатоманітними труднощами та великим обсягом роботи, що дозволяє вважати ці вбивства категорією підвищеної складності. Досить багатопланові, різноманітні та специфічні способи приховування, тому особливо важливими є вивчення, класифікація і виявлення чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру, що на них впливають.

Опрацювання та узагальнення судово-слідчої практики дало змогу встановити специфічні риси, що характеризують процес розслідування цих злочинів, розробити комплекс практичних рекомендацій, застосування яких дозволить найбільш ефективно розслідувати вбивства з розчленуванням трупа¹.

---

¹ Борисенко І. В. Розслідування вбивств, пов'язаних із виявленням частин розчленованого трупа. *Настільна книга слідчого* : наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. С. 206–229.

У монографії на основі загальних і теоретичних положень науки криміналістики, методики розслідування окремих видів злочинів, вивчення, аналізу й узагальнення судово-слідчої практики, розгляду діяльності з розслідування названої категорії злочинів розроблено сучасну криміналістичну методику розслідування вбивств із розчленуванням трупа.

Автор висловлює особливу подяку професорові, доктору юридичних наук, академіку Національної академії правових наук України, завідувачеві кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Шепітьку Валерію Юрійовичу за всебічну підтримку, розуміння, корисні поради та консультації.

Вдячність і глибока шана всім, хто надавав допомогу та сприяв підготовці монографії до видання:

рецензентам – професорам Тіщенку Валерію Володимировичу, Щуру Богданові Володимировичу за висловлені цінні зауваження, надані рекомендації та доброзичливу критику;

практичним працівникам різних регіонів України, які раніше працювали (ветеранам правоохоронних органів) та нині працюють – прокурорам областей, їхнім заступникам і слідчим прокуратури, слідчим і працівникам карного розшуку міліції (поліції), прокурорам-криміналістам, судово-медичним експертам, спеціалістам, експертам інших галузей знань за сприяння проведенню дослідження, консультацію, активну допомогу, слухні пропозиції, побажання та рекомендації;

колегам-науковцям Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за плідні дискусії, активну підтримку, слухні поради та коментарі, надані під час роботи над монографією.

Усім, хто критичними зауваженнями, слухними порадами, редакційною та організаційною допомогою причетний до видання монографії.

Розділ 1

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ ІЗ РОЗЧЛЕНУВАННЯМ ТРУПА

1.1. Поняття, сутність та криміналістична класифікація вбивств із розчленуванням трупа

До цього часу в дослідженнях із криміналістики немає чіткого визначення поняття «вбивство з розчленуванням трупа», так само як не класифіковано ці вбивства, способи їх приготування, вчинення і приховування. Традиційно вбивства з розчленуванням трупа відносять до «побутових убивств». На сьогодні це не розкриває суті цієї проблеми.

Дослідження питання розслідування вбивств із розчленуванням трупа ще раз підтвердило, що в юридичній практиці переважна більшість саме «побутових вбивств». Для визначення цього поняття вчені послуговуються термінами «побутова злочинність», «побутові злочини», «злочини на побутовому ґрунті», під якими розуміють низку злочинів, зокрема проти особистості та громадської безпеки, що вчиняються в певній сфері життєдіяльності громадян (наприклад, у побуті). Найбільш прийнятним щодо цього є визначення Г. А. Панфілова, який вчинення побутового злочину характеризує як суспільно-

небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом, що посягає на життя, здоров'я, гідність особи або на громадський порядок і вчинене з мотивів і за ситуацією, пов'язаної з особовими стосунками з потерпілим¹.

Але разом з тим, порівняно з дослідженнями минулих років значно зросла кількість інших різновидів убивств із розчленуванням трупа, з'явилися нові їх види, змінився характер та спрямованість, з'явилися нові мотиви вчинення таких убивств та способи їх вчинення та приховування. Усе це позначилося на взаємозв'язку між окремими елементами криміналістичної характеристики.

Свого часу Л. Г. Відонов, досліджуючи групи вбивств, визначив два види закономірного зв'язку між криміналістичними характеристиками різних елементів злочину: однозначний і вірогідний. Однозначний зв'язок передбачає наявність тільки одного з елементів і не передбачає іншого. На його думку, «виявлення на відкритій місцевості частин розчленованого трупа має однозначний зв'язок з місцем убивства у квартирі або власному будинку, а тому практично можна знехтувати вбивствами з подальшим розчленуванням трупа за межами житла, оскільки такі вбивства досить рідкісні та нечисленні»².

Зростання серійних садистських, ритуальних, сексуально-садистських убивств³ із розчленуванням тіла жертви, що найчастіше вчиняються в лісопосадках, поблизу залізничних колій, на пустирях, дає підстави дійти висновку про ймовірну трансформацію, видозміну однозначних зв'язків, а тому нехтувати цим не можна. Отож про однозначність зв'язку можна говорити лише з певною часткою умовності.

У криміналістичній літературі немає визначення терміна «убивство з розчленуванням трупа», тому потрібно з'ясувати значення слова

¹ Панфилов Г. А. О содержании понятия бытового преступления. *Вопросы борьбы с преступностью*. Москва : Юрид. лит., 1977. Вып. 26. С. 65.

² Видонов Л. Г. Криминалистические характеристики убийств и системы типовых версий о лицах, совершивших убийство без очевидцев : метод. рекомендации систем типовых версий. Горький, 1978. С. 9–10.

³ Слід розрізняти сексуально-садистські вбивства і вбивства із садистськими тенденціями (садистські вбивства). І ті й інші можуть мати серійний характер, але мотиви їх вчинення неоднакові. На відміну від сексуально-садистських, садистські вбивства не мають еротичної домішки і не супроводжуються сексуально-насильницькими діями щодо жертви. Убивця-садист отримує збудження в процесі самого вбивства і розчленування тіла жертви, насильства над нею, але природа цієї форми порушення дещо інша й не має сексуального забарвлення.

«розчленування», а також розглянути особливості механізму вбивств із розчленуванням трупа.

Для визначення змісту поняття «розчленування» слід розрізняти «злочинне розчленування» і «незлочинне розчленування». Також потрібно зважати на такі категорії, як «розчленування трупа вбитої людини» і «розчленування тіла живої людини». Поняття «розчленування трупа» і «розчленування тіла жертв» не тотожні. Розчленування трупа наявне тоді, коли злочинець розчленовує тіло вже загиблої людини, і в подальшому розчленування має посмертний характер. Розчленування тіла може мати зажиттєвий характер і притаманне сексуально-садистським і садистським вбивствам¹.

Розчленування трупа вбитої людини може бути *умисним* і *випадковим (ненавмисним)*. Крім того, у слідчій практиці трапляються випадки розчленування трупа померлої (невбитої) людини.

За характеристиками *умисне* і *випадкове розчленування* можна поділити на *зжиттєве* і *посмертне*. *Випадкове (ненавмисне) розчленування* може бути *зжиттєвим* (унаслідок аварії, катастрофи, вибуху) і *посмертним* (унаслідок природних явищ чи травматичного характеру). Також можуть бути випадки, коли тварини, птахи, гризуни розчленовують труп.

Слід розрізняти дві основні категорії розчленування трупа: перша – *умисне розчленування трупа вбитої людини*, друга – *випадкове (ненавмисне) розчленування трупа вбитої людини*.

Необхідно визначити і третю категорію розчленування трупа. Мова йде про *розчленування трупа* як таке, що нібито безпосередньо не стосується досліджуваного питання, проте наявне в слідчій практиці. Ця категорія охоплює випадки, коли мало місце *відчленування частин трупа померлої (невбитої) людини*, але у разі виявлення частин трупа проводилось розслідування. Так, наприклад, траплялися інциденти, коли кримінальну справу порушували за фактом виявлення розчленованих частин. Насправді, як з'ясовувалося пізніше, це було звичайне самогубство.

Такий випадок описав I. S. Olbrycht (1963). На суку дерева висіла в петлі, виготовленої з трико, голова чоловіка з м'якими тканинами.

¹ Надалі в роботі автор використовує терміни «розчленування трупа» і «розчленування тіла» здебільшого як синоніми, але слід зважати на те, що злочинець залежно від різновиду таких убивств може вдаватися до розчленування тіла як живої людини, так і вбитої.

У тканинах, відокремлених від спини, розпочався процес муміфікації. Під деревом лежали інші частини трупа, що почали розкладатися. Унаслідок гнильного процесу, через наявність личинок мух і птахів, які знищують м'які тканини, шийні частини почали руйнуватися першими, тулуб відділився, а голова в шапці так і застрягла в петлі, а потім під впливом вітру зазнала процесу муміфікації¹.

У процесі різкого розкладання трупа з розпаданням його на частини внаслідок гниття голова може відділитися від тулуба та впасти на землю одночасно з тулубом. Під час виявлення такого трупа, особливо з головою, що лежить неподалік тулуба, завжди треба ретельно оглядати всю місцевість, щоб виявити петлю чи її залишки.

Іноді, знаходячи викинуті анатомічні препарати, слідчі вважають їх залишками дій злочинного розчленування.

Такий приклад наводить видатний судовий медик, професор Ю. С. Сапожников: «Одного разу в місті С. удень нас викликали на місце виявлення відрізаної голови невідомого чоловіка, де зустріли схвильовані працівники карного розшуку. В одній із зруйнованих кімнат унаслідок пожежі невеликого будинку на підлозі лежала голова чоловіка середніх років. Шкіра на ділянці шиї мала абсолютно рівні та гладкі краї (справді, голова була відрізана гостро-ріжучим предметом), з'єднані тугою ниткою, після розплітання якої можна було відчутти запах формаліну й легко переконатися, що на місці відділення голови в м'яких тканинах крововиливів не було, а отже, голова була відрізана посмертно. Обличчя цієї особи нам здалося досить знайоме, і, нарешті, ми згадали, що це голова одного вбитого бандита, труп якого тижнів зо два-три тому розтинався в нашій секційній. Виявилось, що після секції один із служителів моргу відділив цю голову на прохання студентки медичного інституту для того, щоб у себе вдома вона могла попрактикуватися в проведенні вушних операцій. Наступного дня переїжджала на іншу квартиру, причому своє майно перевозила на найнятому для цього возі, ззаду до якого прив'язала відро, у яке поклала загорнуту в газету голову. Після приїзду на нову квартиру виявилось, що згорток з головою зник. Очевидно, дорогою хтось викрав цей згорток, забіг до покинутого будинку, щоб розгорнути пакунок. Можна лише уявити, який жах охопив

¹ Olbrycht I. S. Niezwykłe przypadki powieszenia. Arch. med. sądowej, psych. sąd. I kриміналістики. 1963. Tom XV, Nr. 1. P. 24–29.